

Subject Area
Social Structure

Year: 2022

Vol: 8

Issue: 96

PP: 1141-1145

Arrival

08 January 2022

Published

24 March 2022

Article ID Number

3925

Article Serial Number

29

Doi Number

<http://dx.doi.org/10.26449/ssj.3925>

How to Cite This

Article

Yılmaz, E. (2022).

“Türkiye’de (1960-1980) Arası

Demografik Yapıda

Öne Çıkan Özellikler”

International Social

Sciences Studies

Journal, (e-ISSN:2587-

1587) Vol:8, Issue:96;

pp:1141-1145

Social Sciences Studies

Journal is licensed

under a Creative

Commons Attribution-

NonCommercial 4.0

International License.

Türkiye’de (1960-1980) Arası Demografik Yapıda Öne Çıkan Özellikler

Between Turkey (1960-1980) Important Features In Demographic Structure

Ensar YILMAZ¹

¹ Doç. Dr.; İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, İstanbul, Türkiye

ÖZET

1960 askeri müdahalesinden sonra Türkiye, 1980’e kadar yeni bir anayasa ile yönetildi. 1961 Anayasası kendisine yer verdiği kurumlar aracılığıyla çok önemli değişimlere yol açtı. Politik, ekonomik ve kültürel alanda yaşanan bu yapısal değişim süreçlerinin demografik alanda da görülmesi kaçınılmazdı. Türkiye’nin demografik yapısında 1960’lı yıllardan 1980’li yıllara doğru gelindiğinde, ülke nüfusunun kentlerde yaşama oranı, nüfusun eğitim düzeyi, ortalama yaşam süreleri ve istihdam edilenlerin çalıştığı işkolları gibi pek çok alanda bir dizi değişim meydana gelmiştir. Doğal, ekonomik, kültürel varlıklarını verimli bir şekilde kullanmak isteyen her ulus, ülkesindeki insan kaynağının niceliği ve niteliği hakkında birtakım bilgilere ihtiyaç duyar, bu nedenle de nüfus sayımları gerçekleştirir. Dolayısıyla 1960-1980 arası yaşanan göç ve kentleşme olgusu, uygulanan nüfus politikaları ve nüfus sayımları Türkiye’nin bu dönemdeki demografik yapısını ortaya koymak için ele alınması gereken başlıklar olarak öne çıkmaktadır. Türkiye’de sosyoekonomik değişim, bu dönemde kendini, kentlerin nüfusunda meydana gelen hızlı artışlarla göstermiştir. Kentlerde meydana gelen hızlı nüfus artışının temel nedeni içgöçtür ve bunun etkisi bir hayli fazladır. Demografik sürecin ikinci etabında, bilhassa kırdan kente göç edenler demografik değişim sürecine eklenmiş ve bu süreç, yurt geneline yayılarak devam etmiştir. Türkiye’de kentleşmenin hız kazanması 1960’lı yıllardan itibaren gerçekleşmiştir. Bu dönemde, var olan kentlerin nüfusunda hızlı bir artış gözlenirken, aynı zamanda çok sayıda yerleşim birimi de kent statüsüne kavuşmuştur.

Anahtar Kelimeler: Demografya, Göç, Kentleşme

ABSTRACT

After the 1960 military intervention, Turkey was governed by a new constitution until 1980. The 1961 Constitution led to very important changes through the institutions it included. It was inevitable that these structural change processes in the political, economic and cultural fields would also be seen in the demographic field. In the demographic structure of Turkey, from the 1960s to the 1980s, a series of changes occurred in many areas such as the rate of the country’s population living in cities, the education level of the population, the average life expectancy, and the business lines in which the employed people work. Every nation that wants to use its natural, economic and cultural assets efficiently needs some information about the quantity and quality of human resources in its country, therefore it carries out censuses. Therefore, migration and urbanization phenomenon between 1960-1980, applied population policies and censuses stand out as the topics that need to be addressed in order to reveal the demographic structure of Turkey in this period. Socioeconomic change in Turkey showed itself in this period with the rapid increases in the population of the cities. The main reason for the rapid population growth in cities is internal migration and its effect is quite high. In the second stage of the demographic process, especially those who migrated from the countryside to the cities were added to the demographic change process and this process continued throughout the country. The acceleration of urbanization in Turkey has been realized since the 1960s. In this period, while a rapid increase was observed in the population of existing cities, many settlements gained city status at the same time.

Keywords: Demography, Migration, Urbanization

1. GİRİŞ

1960 askeri müdahalesinden sonra Türkiye, 1980’e kadar yeni bir anayasa ile yönetildi. 1961 Anayasası –her ne kadar 1971’de geniş ölçüde anayasa değişiklikleri gerçekleştirmiş olsa da–kendisine yer verdiği kurumlar aracılığıyla çok önemli değişimlere yol açtı. Politik, ekonomik ve kültürel alanda yaşanan bu yapısal değişim süreçlerinin demografik alanda da görülmesi kaçınılmaz olmalıydı.

Türkiye’nin demografik yapısında 1960’lı yıllardan 1980’li yıllara doğru gelindiğinde, ülke nüfusunun kentlerde yaşama oranı, nüfusun eğitim düzeyi, ortalama yaşam süreleri ve istihdam edilenlerin çalıştığı işkolları gibi pek çok alanda bir dizi değişim meydana gelmiştir. Nüfusa ilişkin nicelik ve niteliksel veriler, toplumsal planda hayata geçirilecek kimi politikaları ve uygulamaları tespit etmemizi kolaylaştıran çok önemli bir etmendir. Zira bir ülkenin nüfus yapısındaki değişimler diğer alanlardaki değişimleri de belirler, nüfus ile öteki alanlar karşılıklı bir etkileşim içinde olduğu gibi birbiriyle de bağlantılıdır (Gelekcı, 2015: 605).

Doğal, ekonomik, kültürel varlıklarını verimli bir şekilde kullanmak isteyen her ulus, ülkesindeki insan kaynağının niceliği ve niteliği hakkında birtakım bilgilere ihtiyaç duyar, bu nedenle de nüfus sayımları gerçekleştirir. Nüfus sayımı ise; bir ülkenin belirli bir dönemde bütün aile bireylerini kapsayacak biçimde demografik bilgilerin toplanması, işlenmeye hazır hale getirilmesi ve belirli amaçlara uygun şekilde düzenlenip yayınlanması olarak tanımlanabilir (Sertkaya Doğan ve Bostan, 2019: 63).

Tüm toplumlar için nüfus büyük bir öneme haiz olsa da uygulamaya konulacak politikaları sadece nüfusun yapısı belirleyebilir, çünkü bir toplumda hayata geçirilecek ya da izlenecek politikaları önemli bir gösterge olarak sunan yine onun nüfus yapısıdır. Sosyal değişim ve gelişim ilk anda nüfus hareketlerinde ve nüfus yapısında belirlediği içindir ki, toplumsal dinamiklerin en basit ve en yalın haliyle görülebildiği alan nüfus yapısı olmuştur. Bu nedenle, sosyal alanlar ve sosyal değişime ilişkin tüm bilimsel çalışmalarda nüfus incelemesi başlangıç noktası olarak kabul edilir (Gelekçi, 2015: 588).

Dolayısıyla 1960-1980 arası yaşanan göç ve kentleşme olgusu, uygulanan nüfus politikaları ve nüfus sayımları Türkiye'nin bu dönemdeki demografik yapısını ortaya koymak için ele alınması gereken başlıklar olarak öne çıkmaktadır.

2. NÜFUS HAREKETLERİ OLARAK 1960-80 ARASI TÜRKİYE'DE GÖÇ ve KENTLEŞME

1960 yılı Türkiye için dönüm noktası olmuş; 27 Mayıs'ta gerçekleştirilen askeri müdahalenin ardından yürürlüğe giren 1961 Anayasası ile kentleşme sürecinin yol haritası belirlenmiştir. Anayasa'da kabul edilen sosyal devlet ilkesiyle beraber, refah devleti anlayışı da yer almıştır (Soysal, 1969: 29). Böylece siyasal iktidarlar, sonraki süreçlerde kendilerini sadece halkın klasik haklarını karşılamakla değil, maddi ihtiyaçlarını gidermekle de yükümlü görmüşlerdir. Sözgelimi, anayasanın 49. maddesinde, yoksul ya da dar gelirlili ailelerle ilgili önemli bir konu güvence altına alınmış, onların sağlıklı koşullara uygun bir şekilde konut ihtiyaçlarının karşılanacağı dile getirilmiştir.

Bir toplumun yapısını ve toplumsal değişimini nüfusunun niceliksel ve niteliksel değişimi belirler; tıpkı kırsaldan büyükşehirlere gerçekleşen devasa göçlerin bugünkü sosyal yapıyı tayin eden unsurların başında gelmesi gibi. Yine aynı şekilde, çalışan nüfusta yapısal bir değişimin meydana gelmesi, toplumsal yapıdaki değişime de etki edecektir (Kongar, 2008: 521).

Türkiye'de hızlı bir kentleşmenin yaşandığı 1960'lı yıllarda kentlerin nüfusu hızla tırmanışa geçerken, pek çok yerleşim birimi de kent statüsüne kavuşmuştur. Kent yerleşimlerinin sayısı 1960 yılına kadarki dönemde 66'dan 102'ye çıksa da, nüfusu 50 bini aşan ve 5 olan kent sayısı sadece 11'e yükselebilmştir. Her ne kadar sözkonusu yıllarda kent sayısı artış kaydederek 147'ye ulaşmış olsa da, orta ve büyük kentlerin sayısında ciddi bir artış olmamış, sadece 27'ye çıkabilmiştir. Ancak devam eden süreçte önemli bir değişim yaşanmıştır; bilhassa 1960'tan 1975 yılına kadarki süreçte kent sayısı 288'e tırmanmış, ayrıca 50 binden fazla nüfusu olan kentlerin sayısı da 65'e fırlamıştır; yine aynı dönemde nüfusu 100 bin kişiyi aşan kentlerin sayısı ise 36'ya yükselmiştir (Sencer, 1979: 73).

Türkiye'de göç olgusu ve kentleşme süreci incelendiğinde, ülke genelindeki nüfusun bilhassa belli bölgelerde ve kentlerde yoğunlaştığı görülür. Bunların başında, hemen her dönem olduğu gibi İstanbul, Ankara ve İzmir'in gelmesinin dışında, Kocaeli, Mersin, Bursa, Kayseri, Antalya, Adana ve Gaziantep gibi şehirler de bulunmaktadır. Bu şehirlerin ortak özelliği ise iş imkânlarının daha fazla ve koşullarının daha iyi olmasıdır. Bölgelerin nüfus hareketlerine bakıldığında ise, 1960 yılından itibaren Marmara, Trakya, Ege ve Akdeniz bölgelerinde nüfus artışlarının yaşandığına, Karadeniz ve Batı Anadolu'da ise önemli düşüşlerin gerçekleştiğine tanık oluruz (Gelekçi, 2015: 602).

Sözü edilen yıllarda Türkiye'de etkili bir kentleşme eğilimi göze çapmaktadır, bu da beraberinde hızlı bir kentleşme sürecini meydana getirmiştir. (Yılmaz ve Çiftçi, 2011: 261). 1960 ile 1980 arası kapsayan dönemde ülke genelindeki şehir nüfusunun % 26'dan % 45'e çıktığını, tersine bir biçimde kır nüfusunun da % 74'ten % 55'e gerilediğini görürüz. Cumhuriyet tarihinin en hızlı kentleşme dönemi 1960-1975 yılları arasında olmuştur (Kaştan, 2016: 695). Yine bu dönemde, var olan kentlerin nüfusu hızlı bir biçimde büyüme eğilimine girmiş, ama aynı zamanda da pek çok yerleşke kent statüsüne kavuşmuştur (Yılmaz ve Çiftçi, 2011: 260).

Gelişmiş batı ülkelerindeki sanayileşme sürecinin Türkiye'deki tezahürü 1950-1955 yıllarını kapsar; bu dönem tarımda makineleşmenin başladığı, ulaşım koşullarının iyileştirildiği, toprağın belli ellerde yoğunlaştığı yıllar olduğu için ülkede iç göçler meydana gelmeye başlamış, kırsal alandan şehirlere doğru bir akış gerçekleşmiştir (akt; Sertkaya Doğan ve Bostan, 2019: 66). 1950 yılından 1960'a kadarki dönemde Türkiye, ekonomide büyüme modeli olarak tarımsal üretimi tercih etmiş, ancak bu süreçten sonra sanayileşmeye dayalı bir büyüme modeline dönmüştür. Dolayısıyla 1960-1980 arası dönemde yaşanan iç göçün ana nedenini de sanayileşmenin cazibesi oluşturmuştur (Kaştan, 2016: 695). 1960 yılından itibaren benimsenen sanayileşme modeli işgücü açığına neden olunca, bu açık köylerden şehirlere göç edenlerle kapatılmıştır. 1960 ile 1970 yıllarını kapsayan dönemde kırsal alandan şehirlere göçen 5.000.000 kişinin olduğu saptanmıştır, ancak 1970 ile 1980 yılları arasında bu rakam, yıllık 350.000 kişilik bir ortalama ile kayda geçmiştir (Kaştan, 2016: 695). Kırdan kente doğru olan göçler beraberinde barınma sorunlarına yol açmış ve gecekondu olgusu bir problem olarak belirmeye başlamıştır.

Gecekondu meselesine Beş Yıllık Kalkınma Planları ile çözüm aranmaya başlandığı dönemde, 1963-1967 arasını kapsayan birinci planda, yıkım yerine öncelikle ıslah/iyileştirme stratejisi, ardından tasfiye/ortadan kaldırma ve son olarak da önleme politikaları izlenmiştir. Önlemeye önceliğin verildiği ikinci plan, 1967-1972 arası dönemi kapsar; buna göre konutlaşmada gecekondu sahibinin işgücünün imece usulüyle devreye sokulması planlanmış, fakat bu başarısız olmuştur. 1973-1977 arasını kapsayan üçüncü planda gecekondulaşmanın ekonomik büyümeyle önlenilebileceği düşünülmüştür. 1978-1983 yıllarını kapsayan dördüncü planda ise gecekondu altyapı hizmetlerinin sağlanması gündeme getirilmiş, ancak gerçekleştirilememiştir. Bu dönemde gecekondu önleme bölgeleri ve toplu konut faaliyetleri hız kazanmış, yeterli konut ve ucuz arsa üretilemediği için bu projeler de başarısızlığa uğramıştır. Talep artışının karşılanamaması nedeniyle gecekondu mahalleleri giderek yayılmaya ve çoğalmaya başlamış, bir süre sonra da birer baskı aygıtına dönüşmesiyle sonuçlanmıştır. Gecekonduların kendi sektörünün yanı sıra, patronunu ve mafyasını da ortaya çıkardığı yıllar 1970'li yıllar olmuştur (Genç, 2014: 17-18). Türkiye'de gecekondulaşma süreci plansız ve düzensiz yapılaşmanın bir ürünü olduğu için kentlerde yüksek nüfus artışı meydana gelmiş, bu da işsizlik sorununun yanı sıra altyapı ihtiyacının tam olarak karşılanamamasına yol açmıştır (akt; Sertkaya Doğan ve Bostan, 2019: 66). 'Kentsel dönüşüm'ün Türkiye'de ilk kez kavramsal düzlemde kentleşme ve planlamaya girişi 1970'li yıllara denk düşer; uygulamaya geçilmesi ise 1980'li yılları bulmuştur (akt; Genç, 2014: 16).

Kent nüfusunun en hızlı büyüdüğü yıllar 1960–1980 arasındır, bu dönemde % 26'lık bir nüfusa sahip olan kentler % 45'lik bir artışa sahne olurken, % 74'lük bir nüfusu barındıran kırsal kesim ise % 55'lik bir düşüş göstermiştir. Cumhuriyet tarihinin en hızlı kentleşme süreci yaşadığı dönem 1960-1975 yılları arasındır (Kaştan, 2016: 695). Kentler hem sağladıkları iş imkânları, hem de sundukları hizmetlerle çekim merkezi haline gelmiştir. Bununla birlikte kentleşme, endüstrileşmenin de getirdiği birtakım çevresel ve toplumsal sorunları da beraberinde getirmiştir. Gecekondulaşma, hava kirliliği, temiz suya ve sağlık hizmetlerine ulaşma sorunu gibi birçok sorun kentleşmeyle birlikte görülmeye başlamıştır.

3. 1960-1980 DÖNEMİ NÜFUS POLİTİKALARI

Nüfus politikalarının oluşturulması düşüncesinin fikri düzeyde belirmesi ve zorunluluğa dönüşmesinin nedeni, doğum, ölüm, göç hareketleri vb. durumlarla toplumsal yapıda meydana gelen değişimlerin yatırım olgusunu etkilemesidir. Bu noktada nüfusa ilişkin geliştirilen ve yürürlüğe konulan yasal, iktisadi ve toplumsal nitelikleri içeren dolaylı veya doğrudan önlemlerin tümüne nüfus politikası denilmektedir (Aydoğan ve Çoban, 2016: 114).

Nüfus politikaları açısından Türkiye'nin iki dönemi öne çıkmaktadır: İlk dönemde, Cumhuriyet'in kuruluşunun ardından 1965 yılına kadar pronatalist politikanın, başka bir ifadeyle nüfusu artırıcı, yani çoğalmaya dayalı bir politikanın izlendiği görülür. İkinci dönemde ise, 1965 sonrasında nüfus artış hızına sınırlama getirildiği, artışın geriletildiği, antenatalist politikaların uygulamaya konulduğu gözlemlenir (Doğan, 2011: 297).

Türkiye'de Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulduğu yıl, 1960'tır. Kuruluşundan üç yıl sonra kurumun 1963-1967 yıllarını kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndaki nüfus artışı vurgusu önemlidir, çünkü planda ilk kez, hızlı artışın beraberinde getirdiği sorunların altı çizilmiştir. Hızlı nüfus artışıyla birlikte ekonomik yatırımların yerini ağırlıklı olarak demografik yatırımlara bıraktığı belirtilen planda, kişi başına düşen gayri safi milli hâsılının gerilediği, istihdam sorunlarının ortaya çıktığı, içgöç yüzünden kentler kontrolsüz bir şekilde büyürken tarımda ise gizli işsizliğin baş gösterdiği ifade edilmiştir. Yine planda ele alınan bir diğer konu, ödemeler dengesindeki açığı kapatabilmek ve açık-gizli işsizlik baskısını hafifletmek amacıyla yurtdışına işgücü göçünün özendirilmesi olmuştur (Koç vd., 2008: 52-53).

1963-1967 arası dönemi içeren Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, o güne değin uygulanan pronatalist nüfus politikalarının eleştirilmesini takiben, 10 Nisan 1965 tarihinde Türkiye'deki nüfus politikalarını kökünden değiştirecek 557 sayılı Nüfus Planlaması Hakkındaki Kanun çıkarılmıştır (Koç vd., 2008: 53). Nüfus politikalarında bu kez temel amaç, gebeliği önleyici yöntemlerin kullanılması ve yaygınlaştırılmasıyla doğurganlık oranını geriletmek ve sağlık alanındaki iyileştirmeler aracılığıyla ölüm hızlarını aşağı çekmek, yurtdışına gönderilecek işçiler sayesinde ülkedeki işsizlik rakamlarını düşürmektir. Doğurganlık hızının büyük oranda gerilemesiyle gerçekleşen demografik değişimin bir sonraki adımının henüz başlarında, ülke nüfustaki artış hızı binde 28 gibi bir oranla en üst seviyesine çıkmıştı. Söz konusu dönemde doğurganlık hızı gerilemeye başlasa da ölüm hızında meydana gelen düşüşün gerisinde kalmış, dolayısıyla nüfustaki artışın önüne geçilememiştir. Dolayısıyla otuz yıllık bir süreyi kapsayan 1955 ile 1985 arası dönemde, nüfus 24 milyondan 51 milyona ulaşarak iki kattan fazla artış göstermiştir (Koç vd., 2008: 53-54).

1978-1983 yılları arasında Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı yapılmış; planda devlet, bilhassa da Sağlık Bakanlığı, çocuk sayısına vurgu yaparak, ideal çocuk sayısını iki olarak belirlemiş, ancak belirgin bir aile

planlaması uygulamasından söz edilmemiştir. Öte yandan nüfus planlamasına ilişkin 2827 nolu Kanun, 1983 yılında yürürlüğe konulmuştur (Aydoğan ve Çoban, 2016: 121-122).

Sosyal, ekonomik ve kültürel alandaki değişiklikler büyük oranda nüfusun yapısını da belirlemektedir. Sosyal ve ekonomik gelişmenin modeli ve hedefleri, gelişmenin dinamiğinin hızlı veya yavaş olması, nüfusun çoğu özelliğini değiştiren sonuçların ortaya çıkmasına neden olur. Sözelimi kırsal alanda yaşayan insanların arasında okuma yazma oranının ve genel eğitim düzeyinin artması, köylünün refahı ve köylerin kalkınmasını hedefleyen bir kalkınma modeliyle mümkündür (Gelekeçi, 2015: 598).

4. BU DÖNEMDEKİ NÜFUS SAYIM SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Türkiye’de 1960 sayımına göre nüfus 27.754.820’dir. Nüfusun 14.163.888’i erkek, 13.590.932’si kadındır. 1965 sayımına göre toplam nüfus 31.391.421 olarak belirlenirken, bunun 15.996.964’ünü erkek nüfus, 15.394.457’ini ise kadın nüfus oluşturmuştur. 1970 sayımında nüfus 35.605.176, erkek nüfus 18.006.986, kadın nüfus 17.598.190’dır. 1975’te nüfus 40.347.719, erkek nüfus 20.744.730, kadın nüfus 19.602.989’dur. 1980’e gelindiğinde 44.736.957’ye yükselmiştir. Nüfusun 22.695.362’si erkeklerden, 22.041.595’i kadınlardan oluşmaktadır.

Cumhuriyet tarihinde nüfus artış hızının en yüksek olduğu dönem, binde 28,5’le 1960 yılıdır. 1960 ile 1965 yıllarını kapsayan dönemde nüfusun yıllık artış hızında ortalama olarak binde 24,6’lık bir oran gerçekleşirken, bu oran 1965 ile 1970 yıllarını kapsayan dönemde ortalama olarak binde 25,2’lik bir orana çıkmış; 1970 ile 1975 arasında kapsayan dönem ise ortalama binde 25 oranında gerçekleşirken, 1975 ile 1980 yıllarında ise binde 20,7’lik bir gerileme yaşanmıştır (DİE, 2001: 5; TÜİK).

1960 yılında toplam nüfusun yüzde 31,9’u (8.859.731) şehirlerde otururken, yüzde 61,8’i (18.895.089) köylerde yaşamaktadır. 1965’te şehirde yaşayanların oranı % 34,4 (10.805.817), köylerde yaşayanların oranı % 65,6’dır (20.585.604). 1970 yılında şehirlerde % 38,5 (13.691.101), köylerde % 61,5 (21.914.075) nüfus bulunmaktadır. 1975 yılında şehir nüfusu % 41,8 (16.869.068), kırsal nüfus % 58,2 (23.478.651) olmuştur. 1980 yılına gelindiğinde şehirlerde yaşayan nüfusun oranı % 43,9’a (19.645.007) çıkarken, köylerde yaşayan nüfus % 56,1’e (25.091.950) düşmüştür (TÜİK).

1980 sayımında 19.645.007’si, yani nüfusun yüzde 43,9’u şehirlerde; 25.091.950’si, yani nüfusun yüzde 56,1’i köylerde yaşamaktadır. Bu bağlamda Türkiye 1980 yılına gelindiğinde hâlâ nüfusunun çoğunluğu köylerde yaşayan demografik bir özellik göstermektedir.

1960 ile 1970 yıllarını kapsayan dönemde oluşan bir başka gelişme de nüfus büyüklükleridir. Sözkonusu dönemde nüfusu 1 milyonu aşan il sayısı İstanbul, İzmir, Ankara, Adana ve Konya olmak üzere 5’e yükselirken, nüfusu 100 000’in altına düşen il sayısı ise Hakkari ve Iğdır olmak üzere 2’ye gerilemiştir. Yine 73.915 kişiyle nüfusu en az olan Hakkari, aynı zamanda yıllık yüzde 45,5’lik bir oranla en hızlı artışa sahip olan ilimiz olmuştur. Aynı dönemde 3 milyondan fazla nüfusu olan İstanbul’da ise, nüfus artış hızı devam etmiştir (Kasarcı, 1993: 260).

1970 ile 1980 yılları arası dönemde nüfusu 1 milyonu aşan iller İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Samsun, Konya ve Adana olarak kayda geçerken, aynı dönemde nüfusu 100 000’in altına düşen bir tek ilin olmadığı görülmektedir. Bu yıllarda İstanbul, 4.741.890 kişilik nüfusuyla yine en yüksek nüfusa sahip il olma özelliğini korumuş ve yüzde 40’ın üzerinde bir hızla artış kaydetmeye devam etmiştir. Bayburt 105.317 kişiyle en az nüfusa sahip il olarak belirlenmiş, sözkonusu dönemde yıllık ortalama düşüş hızının da %5 olduğu gözlemlenmiştir (Kasarcı, 1993: 262).

Verileri incelediğimizde 15-64 yaş aralığındaki nüfusun 1960 yılında % 55 olduğunu, 1965’te % 54’e ve 1970’te % 53,8 gerilediğini gözlemliyoruz, ancak 1975 yılında gerileme devam etse de bu oranın yeniden % 54,7 gibi bir miktar arttığına tanık oluyoruz. 1975 yılı da dahil olmak üzere sözkonusu yaş grubundaki gerilemenin başlıca sebeplerinden biri, Türkiye’den yurtdışına yapılan işçi göçleridir. Yine aynı dönemde Türkiye’ye, başta Balkanlardan olmak üzere, farklı ülkelerde yaşayan Türklerin göç etme oranında da ciddi bir gerileme olmuştur. Ancak 15-64 yaş aralığının genel nüfus içinde düşük görünmesinin nedeni, sadece bunlarla açıklanamaz; üçüncü bir neden de 65 yaşındakiler ve üzerinin genel nüfus içindeki oranının sürekli artış göstermesidir (Gelekeçi, 2015: 593-594)

1960 yılında kadın ve erkek nüfus açısından ilginç veriler elde edilmiştir; buna göre, 15 yaş ve üzeri kadınlar arasında hiç evlenmeyenlerin oranı % 12,4 iken, erkeklerde ise bu oran % 24,2’dir. Aradaki iki kata yakın bir farkın oluşmasının başlıca sebebi Türkiye’deki kadın nüfusun erkek nüfusa kıyasla çok daha erken yaşta evlenmeleridir (Gelekeçi, 2015: 596).

5. SONUÇ

Türkiye’de sosyoekonomik değişim, bu dönemde kendini, kentlerin nüfusunda meydana gelen hızlı artışlarla göstermiştir. Kentlerde meydana gelen hızlı nüfus artışının temel nedeni içgöçtür ve bunun etkisi bir hayli fazladır. 1960 yılların sonlarına gelindiğinde ise içgöç hareketinin temel belirleyenleri, şehirlerdeki değişim, kent ile kırsal alandaki gelir farklılıkları ve şehirlerdeki eğitim imkânlarının fazlalığı olmuştur (Koç vd., 2008: 54).

Demografik sürecin ikinci etabında, bilhassa kırdan kente göç edenler demografik değişim sürecine eklenmiş ve bu süreç, yurt geneline yayılarak devam etmiştir (Koç vd., 2008: 54).

Türkiye’de kentleşmenin hız kazanması 1960’lı yıllardan itibaren gerçekleşmiştir. Bu dönemde, var olan kentlerin nüfusunda hızlı bir artış gözlenirken, aynı zamanda çok sayıda yerleşim birimi de kent statüsüne kavuşmuştur. 1960’lı yıllara kadar kent sayısı 66’dan 102’ye, nüfusu 50 bini aşan kentler ise sadece 5’ten 11’e çıkabilmişken, 1960’lı yıllarda ise kent sayısı 147’ye ulaşmış, orta ve büyük ölçekli kentlerin sayısı da 27’ye yükselmiştir. Nüfus hareketinin en yoğun olduğu dönem 1960-1975 yılları arasındır; bu dönemde kent sayısı hızlı bir gelişme kaydederek 288’e çıkmış, nüfusu 50 binin üzerindeki kentlerin sayısı 65’e ulaşmış, nüfusu 100 binin üstündeki kentlerin sayısı da 36’ya yükselmiştir. Türkiye’de etkili ve yoğun bir kentleşme eğiliminin görüldüğü bu dönem, hızlı bir kentleşme sürecinin meydana gelmesiyle sonuçlanmıştır (Yılmaz ve Çiftçi, 2011: 260-261).

KAYNAKÇA

- Aydoğan, E. & Çoban, E. (2016). “Türkiye’de Nüfus Sayımları ve Uygulanan Nüfus Politikaları”, Yaşam Bilimleri Dergisi, Cilt:6, Sayı:2/1, ss. 113-126.
- Doğan, M. (2011). “Türkiye’de Uygulanan Nüfus Politikalarına Genel Bakış”, Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı:23, Ocak, ss. 293-307.
- Gelekçi, C. (2015). “1960 Sonrası Dönemde Türkiye’de Nüfus Yapısı ve Bazı Temel Özellikleri Üzerine Tespitler”, Sosyoloji Konferansları, Sayı:52, ss.587-607.
- Genç, F. N. (2014). “Gecekonduyla Mücadeleden Kentsel Dönüşüme Türkiye’de Kentleşme Politikaları”, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C:1, S:1, ss: 15-30
- Kasarıcı, R. (1993). “Türkiye’de Nüfus Gelişimi”, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı 5, ss.248-266
- Kaştan, Y. (2010). “Cumhuriyet Döneminde Nüfus Hareketlerinin Fonksiyonu”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 7, ss: 65-76.
- Koç, İ. & Eryurt, M. A. & Adalı, T. & Seçkiner, P. (2008). “Türkiye'nin Demografik Dönüşümü”, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- Kongar, E. (2008). 21. Yüzyılda Türkiye 2000’li Yıllarda Türkiye’nin Toplumsal Yapısı, 41. bs. , İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Sencer, Y. (1979) . Türkiye’de Kentleşme, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Sertkaya Doğan, Ö. & Bostan, H. (2019). “Türkiye’nin Demografik Dönüşümü ve Nüfus Projeksiyonlarına Göre Fırsatlar”, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:41, ss.61-90.
- Soysal, M. (1969). Dinamik Anayasa Anlayışı, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Yılmaz, E. & Çitçi, S. (2011). “Kentlerin Ortaya Çıkışı ve Sosyo-Politik Açından Türkiye’de Kentleşme Dönemleri”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:10, Sayı:35, ss.252-267.